

Motion till riksdagen 2022/23:82

av **Samuel Gonzalez Westling m.fl. (V)**

Högskola och forskning

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3 Inledning.....	3
4 Grundutbildningens roll för en högkvalitativ forskning.....	3
5 Ökad jämställdhet inom utbildningssektorn.....	4
6 Studenthälsan.....	5
7 Högskoleprovet.....	6
8 Studentkårerna.....	6
9 Studier på distans.....	6
10 Ekonomisk trygghet för studenter	7
11 Stöd till studenter med funktionsnedsättning	8
12 Ekonomin för studenter med funktionsnedsättning.....	8

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om hur CSN-räntan kan återställas till tidigare modell och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram ett lagförslag baserat på Styr- och resursutredningens förslag avseende att avskaffa det prestationsbaserade resurstilldelningssystemet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att se över ersättningsbeloppen för högskolan och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på hur doktorandutbildningen kan bli jämställd och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör införa en jämställdhetsbonus i lärosätenas basanslag för att främja en jämnare könsfördelning inom forskningen och akademien och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett långsiktigt uppdrag bör ges till Jämställdhetsmyndigheten och lärosätena och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att för att öka likvärdigheten i utbud och tillgång till studenthälsa bör ett lärosäte ges samordningsansvar för studenthälsomottagningarna i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det för att minska trösklarna till utbildning för personer från resurssvaga familjer bör utredas om en sänkning av avgiften till högskoleprovet vid första provtillfället skulle bredda rekryteringen till högskolan och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur statsbidragen till studentkårerna kan utökas för att garantera alla studentkårers oberoende och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur distansstudenters rätt till inflytande över sin utbildning kan utvecklas och garanteras och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur distansstudenters tillgång till studenthälsan kan utvecklas och garanteras och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om grundläggande trygghet för studerande, inklusive dem med funktionsnedsättning, och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att säkerställa kompetens som krävs för att möta studenter med funktionsnedsättningar och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge CSN i uppdrag att i samarbete med lärosätena informera om anpassade studiemedel och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om ekonomiska villkor för studerande med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Högskolans huvuduppgift är att förmedla kunskap och bildning. Den är viktig för att skapa välbefinnande och ett öppet och demokratiskt samhälle. Utbildning måste vara tillgänglig i hela landet, både för att attrahera studenter som inte har möjlighet att flytta långt för att studera och för att försörja hela landet med utbildad arbetskraft. Utbildning har också ett värde i sig, oavsett om den leder till ett yrke eller inte.

Alla studenter har rätt till en utbildning av hög kvalitet. Antalet undervisnings- och handledningstimmar behöver utökas på många utbildningar. Forskningsanknytningen inom grundutbildningen behöver stärkas genom att andelen disputerade lärare ökas och genom att lärare får mer tid till egen forskning.

Studenter ska vara delaktiga i och ha inflytande över utbildningen. Att ta till vara de erfarenheter och kompetenser som finns bland dagens studenter med olika bakgrund är också ett sätt att förbättra kvaliteten på utbildningen. Givetvis ska studenterna också ha ett formellt inflytande och vara representerade vid högskolans beredande och beslutande organ. Den verksamhet som bedrivs vid studentkårerna måste finansieras.

Vänsterpartiet anser att högskoleutbildning ska vara avgiftsfri för alla studenter oavsett var de kommer ifrån. Kunskap och utbildning är en rättighet och ska inte vara en handelsvara. Det är en av anledningarna till att Vänsterpartiet anser att det är fel att låta lånekollektivet bekosta ett nytt studielån. Vi tycker att det är bra att inrätta ett omställningsstudiestöd men motsätter oss att det ska finansieras genom högre ränta på studielånen. Principöverenskommelsen mellan parterna innebär en kraftig försämring av anställningsskyddet. Vänsterpartiet anser som en följd av detta att arbetsgivarna ska vara med och finansiera omställningsstudiestödet. Räntemodellen för studielån bör återställas till den som gällde innan 2023. Därför bör regeringen tillsätta en utredning om hur CSN-räntan kan återställas till tidigare modell. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Grundutbildningens roll för en högkvalitativ forskning

För att Sverige ska vara ledande i forskning krävs också att vi satsar på grundutbildningen eftersom dagens studenter är framtidens forskare. Nuvarande resursfördelningssystem för högre utbildning har snart funnits i 30 år. Vänsterpartiet var redan vid införandet av ett prislappssystem kritiskt till att en del av pengarna fördelades genom en prestationsdel baserad på poängproduktion. Styr- och resursutredningen kom 2019 med sitt förslag till en förändrad finansiering av högre utbildning. Utredningen konstaterade bl.a. att det prestationsbaserade resurstilldelningssystemet medför att utbildningar på

grundnivå och avancerad nivå som på olika sätt är flexibla för studenten ofta är ekonomiskt ofördelaktiga för lärosätena att erbjuda. Som en del av detta föreslogs att prestationsdelen i utbildningsfinansieringen skulle minska. För att öka möjligheten för fler att studera och för att trygga lärosätenas finansiering och möjlighet till utveckling bör finansieringen av högre utbildning förändras.

Regeringen bör ta fram ett lagförslag baserat på Styr- och resursutredningens förslag avseende att avskaffa det prestationsbaserade resurstilldelningssystemet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

I dag får utbildningarna en finansiering som styrs av en prislapp där olika utbildningar får olika anslag. Lägst belopp får humaniora som 2022 får 33 811–55 832 kronor per student och högst media som får 331 455–596 964 kronor per student. Det lägre beloppet är per helårsstudent och det högre med prestationsdelen inräknat, alltså de studenter som tar alla poäng. Den låga prislappen för humaniora går ut över kvaliteten på utbildningarna, bl.a. p.g.a. lite lärarledd tid. Sedan prislappssystemet infördes 1993 har visserligen vissa justeringar i beloppen gjorts men modellen bygger på utbildningarnas kostnader i början av 1990-talet. Vänsterpartiet menar att dessa prislappar behöver ses över och tydligare anpassas till högskolans och utbildningarnas behov och förändringar i kostnader.

Regeringen bör tillsätta en utredning för att se över ersättningsbeloppen för högskolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Ökad jämställdhet inom utbildningssektorn

Som en del av arbetarrörelsen har Vänsterpartiet varit med och byggt upp den offentliga sektorn där högskolorna och deras forskning ingår. Högskolans huvuduppgift är att förmedla kunskap och bildning. Den är viktig för att skapa välstånd och ett öppet och demokratiskt samhälle. Samtidigt finns det brister som behöver åtgärdas. Det finns mycket att göra för att öka jämställdheten vid Sveriges universitet och högskolor. Sedan länge har vi ett forsknings- och högskolesamhälle där de flesta studenter väljer utbildningsplatser baserat på stereotypa könsrollsmönster. Där professorer är till största delen män och där män har lättare att avancera på positioner. Arbetet för jämställdhet inom högskoleutbildningen, forskningen och rymdverksamheten behöver intensifieras. Att kvinnor och män gör olika val märks både vid ansökan till grundutbildningen och vid ansökan till forskarutbildningen. Trots att kvinnor länge varit i majoritet på grundutbildningen har män varit i majoritet på forskarutbildningen. 2018 var intaget för första gången sedan 2004 jämnt. Samtidigt skiljer sig valet av forskningsområde åt mellan kvinnor och män, där kvinnor är överrepresenterade inom medicin och folkhälsovetenskap medan männen är överrepresenterade inom teknik och naturvetenskap.

Statistiken visar också att fler män än kvinnor har en doktorandtjänst eller annan anställning inom högskolan eller är företagsdoktorander. Kvinnor försörjer sig i högre grad på en anställning utanför högskolan eller på annat sätt. Det får bl.a. till följd att det är fler män än kvinnor som avlägger doktorandexamen inom fem år. Efter åtta år har skillnaderna jämnats ut.

I en rapport inom ramen för Jämställdhetsintegrering i högskolor och universitet (JIHU) konstaterar Jämställdhetsmyndigheten att det finns anledning att skifta fokus till

insatser som riktar in sig på att förändra kvinnors och mäns villkor för att öka jämställdheten inom högskolan.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på hur doktorandutbildningen kan bli jämställd. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Universitetskanslersämbetets (UKÄ) och Universitets- och högskolerådets (UHR) rapport om lokala urvalsgrunder visade att kvinnor som antas genom lokalt beslutade urvalsgrunder har högre sannolikhet att ta examen (jämfört med andra urvalsgrupper) än vad män har. Lokalt beslutade urvalsgrunder kan alltså gynna kvinnor, vilket är extra viktigt på utbildningar där kvinnor är underrepresenterade.

Delegationen för jämställdhet i högskolan skriver i sin redovisning Jämställdhet i högskolan, ska den nu ordnas en gång för alla? (2014) att bilden av akademien är nedslående. Det är en organisation präglad av normer och värderingar som bekräftar män som överordnade och där olika villkor råder för kvinnors och mäns meritering och karriärutveckling.

Det finns mycket att göra för att åtgärda ojämställdheten vid Sveriges universitet och högskolor. Studenter väljer utbildningsplatser baserat på stereotypa könsrollsmönster. Professorer är till största delen män och har lättare att avancera på positioner. Olika universitets och högskolors jämställdhetsarbete skiljer sig dessutom åt. Vissa arbetsplatser är framsynta och ambitiösa, andra ser jämställdhet som en icke-fråga.

Regeringen bör införa en jämställdhetsbonus i lärosätenas basanslag för att främja en jämnare könsfördelning inom forskningen och akademien. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar i sin uppföljning Fortsatt integrering av jämställdhet i akademien (Jämställdhetsmyndigheten, rapport 2021:16) att coronapandemin har påverkat lärosätenas arbete med jämställdhetsintegrering på betydande sätt och detta behöver följas upp för att arbetet inte ska tappa ännu mer fart. Myndigheten konstaterar också att det behövs ett långsiktigt riktat uppdrag om jämställdhetsintegrering för att det ska ge förutsättningar för ökat genomslag av jämställdhetspolitiken. I studien framkommer att när uppdraget förlängs ett år i taget och endast innehåller mindre justeringar riskerar ett omtag av arbetet med jämställdhetsintegrering att utebli och engagemanget för uppdraget att avta. Man bedömer det som särskilt viktigt med ett omtag av jämställdhetsintegrering eftersom arbetet tappat fart under coronapandemin. Jämställdhetsmyndigheten föreslår tydliga skrivningar om hur lärosätena förväntas följa upp och redovisa resultat av genomförda insatser i förhållande till de jämställdhetspolitiska målen. Samt att lärosätena förväntas analysera bakomliggande orsaker till icke uppnådda resultat. Vänsterpartiet anser att jämställdhetsintegrering och jämställdhetsarbete är en viktig fråga för akademien och menar därför att uppdraget måste vara långsiktigt.

Ett långsiktigt uppdrag bör ges till Jämställdhetsmyndigheten och lärosätena. Det bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Studenthälsan

I högskoleförordningen är rätten till studenthälsa reglerad. Samtidigt ser omfattningen och tillgången till studenthälsa runtom i landet väldigt olika ut. Det är välkänt att många unga mår dåligt och den psykiska ohälsan ökar. Då är det bra om det finns någon där de befinner sig som de kan vända sig till.

Alla studenter behöver tillgång till en väl fungerande studenthälsa. De senaste årens höjning av studenthälsans budget har varit positiv för studenthälsan, även om det fortfarande finns studieorter där brister förekommer. För att öka likvärdigheten i utbud och tillgång till studenthälsa bör ett lärosäte ges samordningsansvar för studenthälso-mottagningarna i hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Högskoleprovet

Högskoleprovet är en viktig del av det svenska antagningssystemet till högskolan. Provet är till stor del självfinansierat genom deltagaravgiften. För att minska trösklarna till utbildning för personer från resurssvaga familjer bör det utredas om en sänkning av avgiften till högskoleprovet vid första provtillfället skulle bredda rekryteringen till högskolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Studentkårerna

Trygghet under studietiden kräver att det finns fungerande stödsystem för studenterna på lärosätena. Efter kårobligatoriets avskaffande har många av landets studentkårer fört en tynande tillvaro. De som klarat sig bäst är de som är på lärosäten med utbildningar som är attraktiva för näringslivet och som därför kan dra in mycket sponsring. Kårerna på de stora universiteten klarar sig också hyfsat eftersom deras lärosäten klarar av att avvara pengar från sina anslag till kårerna men det gör att kårerna är ekonomiskt beroende av dem som de ska vara oberoende bevakare av. Efter #metoo har studentkårens viktiga roll i att stötta studenter och ta tillvara deras intressen aktualiserats.

Det råder inte någon likvärdighet för studentinflytande mellan högskolorna. Alla studenter måste ha samma möjligheter att kunna påverka sin högskola och förbättra sin utbildning. Det måste finnas ett riktat statligt stöd för att finansiera detta precis som det föreslogs i utredningen om kårobligatoriet. Därför är det viktigt att se över studentkårens ekonomiska situation, särskilt om de ska kunna ha möjlighet till verksamhet på somrarna när det blir fler sommarkurser. Regeringen bör därför utreda hur statsbidragen till studentkårerna kan utökas för att garantera alla studentkårens oberoende. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

9 Studier på distans

Under pandemin tvingades många lärosäten ställa om och gå över till undervisning på distans. Det är viktigt att dra lärdomar från de erfarenheter som högskolesektorn tagit med sig av detta och se hur undervisningen och verksamheten på distans kan utvecklas även efter pandemin. Vänsterpartiet välkomnar därför att det genomförts och pågår utvärderingar av pandemitiden.

Enligt Universitetskanslersämbetets (UKÄ) årsrapport var 22 procent av studenterna registrerade för studier på distans höstterminen 2021, och ytterligare 5 procent studerade både på campus och på distans. I en rapport 2017 konstaterade UKÄ att kvinnor

studerar mer på distans än män, i synnerhet på programkurser. Distansstudenterna är äldre än campusstudenterna och har ofta hemmavarande barn, vilket kan innebära en starkare etablering på hemorten. UKÄ har dragit slutsatsen att distansutbildning underlättar breddad rekrytering och ett livslångt lärande för dem som bor utanför orter med universitets- och högskolecampus. De konstaterade även att distansstudenter i de nordliga länen läser mer programkurser vid lärosäten som ligger i samma län som de är folkbokförda i medan studenter i storstadslän och sydliga län läser mer fristående kurser i andra län än hemlänet. Det visar på vikten av tillgång till distansutbildningar i hela landet.

Ett perspektiv Vänsterpartiet ofta saknar när distansstudier diskuteras är hur studenters rätt till inflytande över sin utbildning ska kunna garanteras när man studerar på distans. För den som läser på campus finns ofta studentkårer, studentombud, studentråd och studenthälsa tillgängligt i lärosätets lokaler. Att distansstudenterna har möjlighet att komma till tals och ha inflytande över sin utbildning är också viktigt för utbildningens utveckling och kvalitet. När hela Högskolesverige fick ställa om till digitalt under pandemin kunde man dra nytta av de erfarenheter av distansundervisning man hade sedan tidigare. Regeringen bör utreda hur distansstudenters rätt till inflytande över sin utbildning kan utvecklas och garanteras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vidare bör distansstudenters tillgång till studenthälsovård garanteras. Regeringen bör därför utreda hur distansstudenters tillgång till studenthälsan kan utvecklas och garanteras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

10 Ekonomisk trygghet för studenter

En viktig del i studenters ekonomiska trygghet är rätten att kunna bli sjuk. Det finns dock i dag flera problem när det gäller studenters tillgång till sjukförsäkringen. Den som har en dokumenterad kronisk sjukdom kan sedan 2018 också i vissa fall få möjlighet att vara sjukskriven på deltid även vid heltidsstudier om sjukdomen kan innebära längre sjukperioder. För den som av olika anledningar inte kan bedriva studier på heltid och som är sjukskriven på deltid finns fortfarande ingen möjlighet att kombinera detta. Förändringar behöver också göras för att ge studenter en grundläggande trygghet inom sjukförsäkringen, föräldraförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen. Därutöver behöver åldersgränsen för bostadsbidrag ses över.

I Ökad trygghet för studerande som blir sjuka (SOU 2018:9) konstaterar utredaren att uppdraget inte omfattade personer med funktionsnedsättning. För att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna känna sig ekonomiskt trygga vid studier måste även tryggheten för dem utredas.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning om grundläggande trygghet för studerande, inklusive dem med funktionsnedsättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

11 Stöd till studenter med funktionsnedsättning

En student med dokumenterad funktionsnedsättning kan få fullt studiemedel även om studietakten är nedsatt. Men en nedsatt studietakt bygger också på att utbildningen eller lärosätet möjliggör det. Exempelvis kan en student behöva extra handledning vid uppsatsskrivande eller examensarbete. Huruvida detta kan ges är helt och hållet upp till lärosätet och ska rymmas inom budget.

I en undersökning uppger 17 procent av studenterna att de har en funktionsnedsättning. Allt fler lärosäten har också utsett samordnare för tillgänglighetsarbetet och arbetar med att förebygga och undanröja fysiska hinder inom det systematiska arbetsmiljöarbetet och vid upphandlingar. Däremot har bl.a. andelen lärosäten som har handlingsplaner för tillgänglighetsarbetet minskat.

En viktig del av tillgänglighet till högskolan är tillgången till pedagogiskt stöd av god kvalitet. Pedagogiskt stöd kan bl.a. handla om anpassad examination, extra handledning, tolkning eller litteratur på anpassat medium. Enligt Myndigheten för delaktighet (MFD) rapporterar en del studenter om bristfällig organisation i det pedagogiska stödet, t.ex. att kontakter med stödpersonal skapas sent eller att litteraturlistor delas ut i ett sent skede så att personer i behov av anpassat medium får tillgång till studielitteraturen senare än andra.

Lagstiftningen ställer höga krav på den fysiska tillgängligheten vid lärosätena och det är också dessa delar som högskolorna framför allt fokuserar på i sitt tillgänglighetsarbete. Det finns brister när det gäller kunskapen om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Många studenter med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) eller psykisk ohälsa svarar i UHR:s undersökning i betydligt högre utsträckning än studenter utan funktionsnedsättning att de ofta känner att de inte hör hemma på högskolan och att de ifrågasätter sitt val att studera. Det finns alltså uppenbara brister när det gäller bemötandet av dessa studenter. Studenter med nedsatt hörsel eller syn, studenter med dyslexi eller dyskalkyli och studenter med nedsatt rörelseförmåga är nästan lika nöjda som studenter utan funktionsnedsättning. Det tyder på att våra lärosäten har kompetens att möta behoven av fysisk anpassning och behoven av hjälpmedel men att kompetensen om hur man undervisar och examinerar personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och psykisk ohälsa behöver öka. Ett stort ansvar vilar på lärosätena som arbetsgivare att deras personal har den kompetens som krävs för att möta och undervisa alla studenter. Regeringen bör därför tillsätta en utredning för att säkerställa den kompetens som krävs för att möta studenter med funktionsnedsättningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

12 Ekonomin för studenter med funktionsnedsättning

UHR konstaterar att undersökningen om studiesituationen för studenter med funktionsnedsättning tydligt visar att fler studenter med funktionsnedsättning upplever ekonomiska svårigheter jämfört med studenter utan funktionsnedsättning och att resultaten från enkätfrågorna och öppna kommentarer pekar på flera viktiga områden att undersöka vidare.

Bland annat verkar få känna till möjligheten att få långsammare studietakt med fullt studiemedel samtidigt som många av det lilla antal som söker får avslag. Flera menar att

relationen till CSN och dess regelverk är problematisk och att systemet inte har tillräcklig förståelse för deras utmaningar. I rapporten konstaterar UHR att om staten verkligen vill att möjligheten till deltidstudier med fullt studiemedel för studenter med funktionsnedsättning ska vara tillgänglig i realiteten behöver CSN och andra ansvariga aktörer informera tydligt om den och kraven för anpassade studiemedel bör ses över.

Därför bör regeringen ge CSN i uppdrag att i samarbete med lärosätena informera om anpassade studiemedel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Den som fått förlängd studietid p.g.a. funktionsnedsättning och därmed behövt låna mera pengar kan få en del av lånet avskrivet men det finns inga garantier. Denna osäkerhet kan innebära att studenter som behöver anpassad studietakt ändå försöker klara studierna med normal studietakt för att inte dra på sig extra lån. Ett sätt att lösa detta kan vara att den som får långsammare studietakt med fullt studiemedel automatiskt får den överskjutande lånedelen avskriven.

Många av studenterna med funktionshinder efterlyser möjligheten att vara sjuk-skriven på deltid och studera på deltid. Sedan 2018 kan den som blir sjuk under studierna få behålla studiemedel på heltid även om studierna p.g.a. sjukdom bara kan bedrivas på deltid, men det gäller den som blir sjuk under studierna.

I Ökad trygghet för studerande som blir sjuka (SOU 2018:9) konstaterar utredaren att uppdraget inte omfattade personer med funktionsnedsättning. För att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna känna sig ekonomiskt trygga vid studier måste även tryggheten för dem utredas.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning om ekonomiska villkor för studerande med funktionsnedsättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Samuel Gonzalez Westling (V)

Ali Esbati (V)

Lorena Delgado Varas (V)

Birger Lahti (V)

Iлона Szatmári Waldau (V)

Cicie Weidby (V)